

A szleng meghatározásáról

A szlengnek és szókincsének a tanulmányozása egyáltalán nem új jelenség. A tizennyolcadik században adta ki Nagy-Britanniában FRANCIS GROSE „A Classical Dictionary of the Vulgar Tongue” [A vulgáris nyelv klasszikus szótára] című munkáját (1785), Franciaországban pedig legalább ilyen régóta áll az argó a szótárírók érdeklődésének középpontjában (vö. pl. SZABÓ 1997: 182). Bár a szleng iránti érdeklődés ennyire nem új keletű — vagy talán éppen ezért —, a fogalom meghatározása mégis nehézségekbe ütközik. Ennek számos oka lehet, melyek egyikét KIS TAMÁS fogalmazta meg (1997: 294): „Bonyolítja a szleng meghatározását, hogy szlengen két egymással szorosán összefüggő, de a leírás szempontjából élesen elkülönítendő [...] nyelvi jelenséget értenek. A szleng egyrészt szó- és kifejezőkészlet, másrészt pedig egy sajátos nyelvhasználati-stilisztikai forma: beszédstílus vagy BAHTYIN terminusát átvéve: a beszéd egyik műfaja.” Ugyanebben a kötetben JIŘÍ NEKVAPIL a szleng tanulmányozásának három megközelítését különbözteti meg. Ez a három „a lexikográfiai, a grammatikai (szóalkotási) és a kommunikatív megközelítés”, melyek közül ő a kommunikatív megközelítést érzi mindmáig a legelhanyagoltabbnak a szlengkutatásban (NEKVAPIL 1997: 88).

A szlengkutatók néhány kivételtől eltekintve (vö. EBLE 1996: 98–114) lexikográfiai és grammatikai kérdésekre összpontosítanak, esetleg néhány megjegyzést téve a tényleges használatra vonatkozóan. JANNIS ANDROUTSOPOULOS, a Heidelbergi Egyetem ifjúságnyelv-kutatója „rendszerorientált”-ként említi ezt a megközelítést egy tanulmányában (1998), melyet egy finnországi ifjúságnyelvi műhelyben ismertetett. ANDROUTSOPOULOS a nyelvhasználat tanulmányozását „beszélőorientált”-nak¹ nevezi, és ezen két megközelítés kombinálását javasolja, míg KIS tanulmányában (1997: 294) azt írja, hogy a szleng fentebb említett kettősségét leírása során eddig nem határolták el. Ebben a tanulmányban megpróbálok olyan definíciót találni a szlengre, mely mindkét perspektívát magában foglalja, és nem különálló egységekként kezeli ezeket, hanem ugyanazon jelenség két aspektusaként.

Hogyan fogalmazhatjuk meg tehát a szleng definícióját? Egy definíció a céljától függ, vagyis attól, hogy miért van rá szükség. Ezért azzal kezdem, hogy is-

¹ SAUSSURE (1916) terminusai, a *langue* és a *parole* ezekkel a „rendszer- és beszélőorientált megközelítések”-kel megfeleltethetők.

mertetem saját kutatásomat, és ennek kiindulási pontját. PER LINELL svéd nyelvész „Approaching Dialogue” [A dialógus megközelítése] című könyvében (1998) a nyelv egészének kétféle megközelítése között tesz különbséget. Szembeállítja a hagyományos rendszerorientált megközelítést, a „monologizmus”-t azzal a „dialogisztikus” megközelítéssel, amely a nyelv használatára koncentrálna. Szerinte egy nyelvi rendszer nem különíthető el a nyelvi valóságtól, és nem kezelhető elvontan.

A monologisztikus megközelítés a nyelvet elvont rendszerként fogja fel, amelyet az egyéni beszélők felhasználnak, míg a dialogisztikus megközelítés fordított viszonyt feltételez: a nyelvi rendszert az határozza meg, hogy miként jelenik meg a nyelv aktuálisan a gyakorlatban egy társalgás résztvevőinek társas konstrukciójaként (LINELL 1998: 3 kk.). LINELL azonban végül azt állapítja meg, hogy a dialogisztikus paradigmán belül a nyelvi rendszer és a diszkurzív gyakorlat kölcsönösen függenek egymástól, és egyiknek sincs abszolút prioritása a másikkal szemben. Tanulmányom erre a paradigmára épül: a nyelvi rendszer és a jellegében alapvetően társas diszkurzív gyakorlat kölcsönös függésére.

A tizenkilencedik század végén, a tömegkommunikáció és a gyors utazás elterjedését megelőzően bizonyos csoportok, melyeket abban az időben alacsonyabb társadalmi helyzetűnek neveztek — úgymint cigányok, árusok, tolvajok, iskolások és helsinkai újságosfiúk — jóval homogénabbak, elszigeteltebbek és tartósabbak voltak, mint a mai csoportok és szubkultúrák, legalábbis nyelvi szempontból. Ez talán előfeltétele azon hagyományos szlengszavak alkotásának és túlélésének, melyek eleve szlengként definiálhatók, és melyeknek ma is felismerhető szleng mivoltuk. Ugyanígy mindez a szleng egészének mint azonosítható, sajátos szó- és kifejezőképességnek is előfeltétele lehet. Ideiglenes, helyzetfüggő belső nyelvi játékoknak volt idejük, hogy bevetté váljanak és elterjedjenek a beszélőközösségekben, hiszen a társalgás kontextusa és résztvevői hosszú időn át ugyanazok maradnak, és a külső norma igénye (ez okból) szinte teljesen megszűnt. CLARK (1996) terminusát használva azt mondhatjuk, hogy bizonyos társadalmilag egyértelműen elkülönülő csoportok viszonylag stabil közösségek, amelyek lehetővé teszik a szlengváltozatok elterjedését.

Lehetséges-e, hogy inkább a nyelvészeti módszerek, mint egy aktuális szleng jelenség bármely jellemzőjének eredménye az, hogy a szlenget kizárólag a nyelv elvont szókincseként és alaktanaként definiálták? Először is: a beszélt nyelv tanulmányozása csak a tizenkilencedik század végén vált lehetővé a fonográf felfedezésével. De az interakciók során megfigyelhető nyelvhasználat nem érdekelte a nyelvészeket egészen a huszadik század második feléig (vö. TELEMAN 1985: 66). Mindaddig a nyelvet főképpen elvont rendszerként, *language*-ként tanulmányozták egy monologisztikus paradigmán belül, míg a nyelvhasználat, a *parole* (SAUSSURE 1916) másodlagos jelenség, melynek során a beszélő egy már létező nyelvi rendszert használ. Ezen a paradigmán belül az írott nyelv lett

az elemzés alapja. LINELL (1998: 28) ezt a jelenséget *írott nyelvi elfogultság*-nak nevezi, és ezzel arra utal, hogy az írott nyelvet modellként vagy normaként használják arra, hogy milyen a nyelv vagy milyennek kellene lennie.

A szókincs a szlengnek az írott szövegekben is megjelenő része, és ez egyúttal a beszélt nyelvnek az a területe, amely technikai segédlet nélkül is tanulmányozható. Ezzel együtt a szótárírók és a szlengszótárak² által összegyűjtött anyag valószínűleg csupán egy része — bár a leggyakoribb és legtartósabb része — a szlenghasználók szókincsének és társalgási stratégiáinak. Ily módon a szlengszótárak mindössze konstrukciói — esetleg de- vagy rekonstrukciói — lehetnek annak, ami elhangozhat vagy el is hangzik olyan helyzetekben, melyek résztvevői játszanak a nyelvvel, vagy korábbi nyelvi játékokat rekonstruálnak. A társalgásoknak csak azon elemei kerültek be a szótárakba és a kutatók érdeklődési körébe, melyek a szlenghasználók vagy a szótárírók tudatában és emlékezetében fontosságuk okán megmaradtak. Viszont a szleng elsősorban mégiscsak olyan nyelvi forma, mely a párbeszédben és annak révén él.

A helyzet még bonyolultabb az irodalmat és az újság- és folyóiratszövegeket tekintve, hiszen a szerzők alkalmasint meg is újíthatják a szlenget, de ugyanígy felhasználhatnak szavakat és kifejezéseket olyan interakciókból, melyeknek tanúi voltak, illetve amelyekben részt vettek. Dialogisztikus nézőpontból azonban nem minősíthetünk szlengnek egy szót, amennyiben az nem kerül bele egy párbeszédbe, a szlenget beszélők használatába.

Véleményem szerint a környező társadalom vagy kultúra irányzatai, szükségletei és érdeklődése mellett módszertani és technikai okok miatt összpontosítanak a nyelvészek a szleng szókincsére és alaktanára, s a definíciót ezek alakítják. Ám ezek a szótárak és nyelvtani leírások nem közelítik, illetve nem értetik meg minden szempontból a jelenséget. A szavaknak, kifejezéseknek és a szóalkotó mintáknak a hagyományos szlengkutatók által leírt, elvont rendszere a szleng igen jelentős részét képezi, hiszen az alaktan és a szókincs a nyelvnek mint egésznek központi része. De hogy jobban megérthessük a szleng szókincsét és ugyanakkor a szleng egészének jelenségét, annak leírására van szükség, hogy a szlenges elemek és stratégiák hogyan vesznek részt a párbeszéd létrehozásában, s milyen funkciót kapnak a beszélőktől. Ezen a területen a dialogisztikus megközelítés lehet a segítségünkre.

Hogyan jönnek tehát létre a szlengszavak, és hogyan kezdik használni őket? Hogyan nyeri el a szleng a jelentését, és hogyan kezd terjedni? Milyen helyzetek révén kerül szleng egy párbeszédbe? Talán különféle helyzetek különféle

² A svéd szótáríró, A. THESLEFF (1912), aki szótárat publikált a svéd szlengről, azt állítja — például ERIC PARTRIDGE-hoz, „A Dictionary of Slang and Unconventional English” [A szleng és a nem konvencionális angol nyelv szótára] (1937) szerkesztőjéhez hasonlóan —, hogy csak olyan szavakat tartalmaz szótára, melyeket olvastak, hallottak, és különféle források alapján ellenőriztek.

szlenghasználatához, különféle szlenghez vezetnek? Ilyen és hasonló kérdések további kidolgozása és leírása válik lehetővé egy dialogisztikus kereten belül, mely arra összpontosít, hogy bizonyos kontextusokban „amit kimondunk, az alatt mi értődik” (ROMMETVEIT 1980). Ugyanakkor ezek a kérdések azok közé tartoznak, melyekre NEULAND német nyelvész (1987) az ifjúsági nyelv kutatói-tól várja a választ a jövőben.

Ezen a kereten belül a szleng több, vagy legalábbis több lehet, mint azok a szavak és kifejezések, melyeket saját tapasztalatunkból felidézhetünk, több, mint szavak és szóalkotó modellek gyűjteménye, mellyel a szlengkutatás hagyományosan foglalkozik. Ám hogy a szlenget ebből a nézőpontból közelíthessük meg, szükségünk van egy olyan kiindulási pontra, egy munkadefinícióra, mellyel megkülönböztethetjük a valós interakciók során használt szlenget a nem-szlengtől. Hogyan hozhatunk létre tehát ilyen definíciót? KÖVECSSES ZOLTÁN szavaival (1997: 38) ez nem lehet egy „egymondatos” definíció, s mindazon komplex társadalmi, pszichológiai és szituációs tényezőket magában kell foglalnia, melyeken a szleng fogalmát értjük. A hetvenes években BETHANY DUMAS és JONATHAN LIGHTER amerikai nyelvészek azt állították, hogy egy ilyen definíció túl bizonytalan, és teljességgel bizonytalan, hogy a szleng fogalma egyáltalán használható-e a nyelvészetben (1978: 14 kk.). Ennek ellenére négy kritériumot alkottak a(z amerikai) szleng azonosítására:

1. Jelenléte szembenőzően csökkenti — legalábbis pillanatnyilag — a formális vagy komoly beszéd vagy írásmű méltóságteljességét.

2. Használata arra utal, hogy a használója vagy a megjelölt tartalmat ismeri, vagy az emberek azon alacsonyabb társadalmi helyzetű vagy kisebb felelősséggel bíró osztályát, akik e kifejezés sajátos ismerői és használói.

3. A mindennapos társalgásban magasabb társadalmi helyzetű vagy nagyobb felelősséget viselő személyek között tabukifejezésnek számít.

4. A jól ismert konvencionális szinonima helyett használják, elsősorban azért, hogy (a) megvédjék a használót a konvencionális kifejezés használata által okozott kényelmetlen érzéstől, vagy hogy (b) megvédjék a használót a további részletezés kényelmetlenségétől vagy fáradalmaitól. (DUMAS–LIGHTER 1978: 14–6).

Ám DUMAS és LIGHTER így folytatja (1978: 16): amikor egy szó vagy kifejezés a fentiek közül legalább két kritériumnak megfelel, az érzékeny hallgató egy bizonyos módon reagál majd. A valódi szleng pedig ezen — egyébként semmi-féle módon nem mérhető — reakció alapján azonosítható. DUMAS és LIGHTER ezek után példákat tárgyal. Ám munkájukban konstruált vagy rekonstruált példamondatokat és megnyilatkozásokat használnak kiragadva az eredeti kontextusból, s mindez — véleményem szerint — nincs összhangban kritériumaikkal.

Az alábbiakban DUMAS és LIGHTER négy kritériumát és következtetését a valós társalgással összefüggésben fogom tárgyalni, szükség esetén a szleng más definícióival együtt. Összegzésképpen újrafogalmazom kritériumaikat úgy, hogy

csak háromra lesz szükség. Céлом ugyanakkor az is, hogy megmutassam, hogyan járulhat hozzá a szleng dialogisztikus megközelítése a szleng mint univerzális nyelvi jelenség további megismeréséhez és megértéséhez.

Az első kritérium a szleng informális voltára vonatkozik. Talán ez az a jellemző, amelyet a szlengkutatás története során a legtöbben kiemeltek (vö. pl. PARTRIDGE 1933/1950: 1 kk.). A formalitás kontra informalitás fogalma azonban meglehetősen összetett és bizonyos távlatba helyezendő. Amit manapság az ifjúság kultúrájában formálisnak tekintünk egy adott országban, az ugyanakkor igen informális lehet egy másik országban élő (vagy akár egy ugyanazon országban élő másik) csoport tagjai számára. Hasonlóképpen: amit száz éve feletőbb informálisnak tekintettek, az ma számos aspektusból a legformálisabb lehet a mai fiatalság számára. A formalitás ebben az értelemben attól függ, hogy mit tekintenek az emberek normának nemcsak egy nyelven belül, de egy kultúra egészén belül is.

Kérdéses továbbá a szleng használatából eredő változás is, mely a formalitás fokában következik be. Anélkül, hogy veszítene formalitása szintjéből, egy társalgás mindvégig informális maradhat, és mégis tartalmazhat szleng elemeket. Hogy elkerüljük a formalitás megváltozott szintjének fogalmát, azt mondhatjuk, hogy a szleng az első kritérium szerint azon normák megszegése, melyeket a nyelvhasználók bevettnek és konvencionálisnak ítélnek egy bizonyos kontextuson belül.

A fentiek alapján nincs mód a formalitás olyan abszolút, elvont mérőskálájának felállítására, mely minden elképzelhető helyzetre alkalmazható. Ezért tehát elkerülhetetlen, hogy a szleng tanulmányozásában a formalitás fokának viszonyítási alapja az interakció egyik résztvevőjéé legyen, és ne az elemző kutatóé vagy az illető kulturális hátteréé. Ez azt jelenti, hogy a résztvevők reakcióiban kell a kutatónak annak jeleit keresni, hogy mit tekintenek formálisnak vagy informálisnak egy adott helyzetben. Ám a válaszokat is kontextusukban kell vizsgálni, tehát az időt, a kultúrát, a szituációt, a résztvevőket és az interakció helyi kontextusát is figyelembe kell venni. Ha a szlenget elvont rendszerként vagy szókincsként vizsgáljuk, akkor ez az aspektus nem vehető figyelembe, míg a szleng dialogisztikus megközelítésén belül a formalitás kontra nem-formalitás kérdése bonyolultsága ellenére sem támaszt áthidalhatatlan nehézségeket. Az elemzés mikroszinten zajlik adott társalgásrészletek alapján, és a fent említett befolyásoló tényezők részletesen leírhatók az elemzett példákra vonatkozóan. Mindennek tudatában szeretném újrafogalmazni az első kritériumot:

1. Egy nyelvi elem szlengnek tekinthető, amennyiben a társalgás résztvevői úgy reagálnak rá, mint azon szabályok megszegésére, melyeket bevettnek és konvencionálisnak ítélnek egy formálisabb kontextusban.

A második kritérium szintén kissé kérdésesnek tűnik. Először is azt állítja, hogy a (szleng)szavak arra utalnak, hogy a használó ismeri a jelöltjüket. Ez elkerülhetetlen bármely szó, nemcsak szlengszavak használatával kapcsolatban. Egyáltalán hogyan kommunikáljunk, ha nem ismerjük azon szavak jelöltjét, amelyeket használunk? Másodszor azt állítja, hogy a használó ismeri „az emberek azon alacsonyabb társadalmi helyzetű vagy kisebb felelősséggel bíró osztályát, akik e kifejezés sajátos ismerői és használói”. Nézetem szerint ez túl szubjektív megítélés egy tudományos osztályzási kritériumban. Továbbá implikálja a szlengszavak valamiféle egyoldalú elmozdulását a társadalmilag kevésbé értékelt, informálisabb stílusokból a megbecsültebbek felé. Ez azonban nem felel meg a modern szlengkutatás eredményeinek, melyek szerint a szlengszavak bármilyen, akár a legformálisabb eredetűek is lehetnek. Például a svéd nyelvben a *glimrande* 'csillogó' és a *gosse* 'fiú' szavak nagyon is irodalmi eredetűek, az adatközlők mégis szlengszinonimákként adták meg őket egy Helsinkiben 1998-ban elvégzett felmérésben.

Am hogyan kell értelmeznünk „az emberek (...) alacsonyabb társadalmi helyzetű vagy kisebb felelősséggel bíró” osztálya kifejezést? Ha a viszonyítási pont a társalgás résztvevőié, akkor valószínűtlennek tűnik, hogy olyan szlengszavakat alkottak vagy használnak, melyek kevésbé megbecsültek, mint az ő saját bevett kifejezéseik. Ha viszont azon kultúra nézőpontjából vizsgáljuk a kérdést, amelyben a résztvevők élnek, akkor a nehézség a státusz fogalmának bizonytalanságában rejlik. A kisebb vagy nagyobb felelősség, melyet mind a második, mind a harmadik kritériumban megemlítenek, talán a szociolingvisztika hetvenes évekbeli hagyományával állítható szembe, amikor meghatározott társadalmi osztályok még mérhető entitások voltak.

De a második kritériumot talán átfogalmazhatjuk úgy, hogy bármely valós társalgás szleng elemeit felismerhessük. A kritérium lényege, hogy az elem olyan jelként működik, amely a többi résztvevő számára egy csoporttal és annak sajátos nyelvhasználatával való ismeretséget jelez. Ez a megfogalmazás nézőpontjában különbözik DUMAS és LIGHTER megfogalmazásától, még ha maga a lényeg ugyanaz is:

2. Egy elemet szlengnek tekinthetünk, ha a társalgás más résztvevői vagy úgy reagálnak rá, mint olyan eszközre, mely a beszélőt egy csoport tagjaként vagy lehetséges tagjaként azonosítja, vagy úgy reagálnak rá, mint a beszélő azon vágyának kifejezésére, hogy azzal a csoporttal vagy szubkultúrával azonosuljon, melyben ezt az elemet általánosan használják.

Az előbbi kettőhöz hasonlóan dialogisztikus nézőpontból a harmadik kritérium is kérdéses. E szerint a kritérium szerint egy szó szleng abban az esetben, amennyiben tabunak minősül a „mindennapos társalgásban magasabb társadalmi helyzetű vagy nagyobb felelősséget viselő személyek között”. A „mindennapos”

terminus itt kissé bizonytalan és sokféleképp értelmezhető. De a lényeg az, hogy a beszélő nem szívesen használ általa szlengnek tartott szót vagy más nyelvi elemet, amikor magasabb társadalmi helyzetűeknek ítélt személyekkel beszél. De azt is jelentheti, hogy egy olyan beszélőről, akit mások magasabb társadalmi helyzetűnek tekintenek, nem feltételezik, hogy „az ő szlengjüket” beszéli.

Nem nehéz példákat találni a tabu ezen vonatkozására. Saját kutatási anyagomban is — más feljegyzett társalgások mellett — megfigyelhető ez néhány interjúban. Egy 22 éves riportert 17 év körüli diákokkal interjút készítve megpróbál szlenget használni, s a legkevesebb, hogy negatív válaszokat kap tőlük, ha kap egyáltalán válaszokat.

Én mégis azt állítanám, hogy nem egy személy magasabb vagy alacsonyabb státusza teszi a csoporton belüli szleng használatát tabuvá, hanem az a tény, hogy őt nem ismerik el a csoport tagjának vagy a szlenghasználó csoport vagy szubkultúra részének. Kívülállónak tekintik, s így nem használhatja a csoporthoz tartozók szlengjét.

De vajon kimutathatók-e ezen kritérium alapján az egy társalgás során használt szlengelemek? Tulajdonképpen igen, amennyiben a társalgás résztvevői társadalmi helyzetük szintbeli különbségét észlelik, s ez megfigyelhető a párbeszédben is. Ebben az értelemben azonban a harmadik kritérium benne foglaltatik az újrafogalmazott másodikban, hiszen a más résztvevők által egy szlenges kifejezésre adott reakció lehet negatív, s így jelezheti azt, hogy az elem tabu az adott helyzetben. Ha viszont a résztvevők egyenlőnek tekintik önmagukat társadalmi helyzetük vagy csoportbeli tagságuk szempontjából, akkor a tabu fogalma rendszerint nem „nyilvánul meg azáltal, amit kimondunk” (ROMMETVEIT 1980). A harmadik kritérium utolsó megállapítása az, hogy a szlenges elemek bármely kontextusban történő használata tudatos, de ez az aspektus ugyanígy benne van a negyedik kritériumban. Következésképpen a harmadik kritériumra nincs szükség, tehát elhagyható.

Ezzel eljutunk a negyedik kritériumhoz, mely szerint egy szlengelemet a „jól ismert konvencionális szinonima helyett” használnak. Először is kétséges, hogy vannak-e egyáltalán valódi szinonimák. A konnotációk és a másodlagos jelentések ritkán esnek egybe teljesen, főleg a szlengszavak és felidézett normanyelvi szinonimáik esetén. Másodsor: DUMAS és LIGHTER szövege (1978: 16) nem világítja meg, hogy mit értünk pontosan „jól ismert” alatt, s hogyan döntheti el az elemző, hogy valami „jól ismert”-e egy beszélő számára. De ha megfigyeljük, mi történik egy párbeszédben, elhanyagolható annak kérdése, hogy egy beszélő számára „jól ismert”-e egy konvencionális szinonima vagy sem. Mindemellert egy bizonyos, a nyelv formális szabályaitól eltérő elem bizonyítottan szándékos használata érvként használható a szleng jelenlétének megállapításához egy társalgásban.

Arra vonatkozóan, hogy ezen szándékosan alkalmazott rendhagyó elemeket mi célból használják mint szlenget, DUMAS és LIGHTER megfogalmazását túlságosan leszűkítettnek érzem. Mindössze két okot vagy célt említenek, melyek egy elemet szlengessé tesznek: a szleng megvédi használóját a konvencionális kifejezés használata által okozott kényelmetlenségtől vagy attól a kényelmetlenségtől vagy zavartól, melyet a további részletezés okoz.

PARTRIDGE viszont (1933/1950: 6) megemlíti még például az önkifejezést, a humort és az eredetiség vagy a meghökkentés vágyát. Mindezen azonosító jellemzők közös vonása társadalmi aspektusuk. A szlenges elemeket nem kizárólag szemantikai okokból használják. Egy társalgásban a szlengelemek használatának egyik avagy talán a fő oka társadalmi. Mégsem kell eleve eldönteni, hogy milyen céljai lehetnek egy társalgás résztvevőjének, hiszen ezek nem figyelhetők meg egy társalgásban, mivel a társalgást a résztvevők közösen építik fel. Következésképp átfogalmazom a negyedik kritériumot is (s ez a 3. számot kapja, mivel a korábbi 3. kritérium a 2. és a 4. része):

3. Egy elem szlengnek tekinthető, ha kimondásakor a beszélő bizonyítottan egyfajta társadalmi jellegű szándékossággal rendelkezik, s következésképp egy bizonyos, az adott kontextustól függő célt ér el.

Mint már említettem, DUMAS és LIGHTER nem tekinti ezeket a kritériumokat perdöntőnek egy szó szleng voltának eldöntésére, hanem azt állítják, hogy a közönség reakciója „a valódi szleng végső azonosító jellemzője”. CONNIE EBLE amerikai professzor (azon kevés kutatók egyike, aki a valós interakciókban előforduló szlenget tanulmányozta) ezt a következtetést ugyan vitathatatlanak tartja (1996: 12 k.), de mégis kiegészítené a szleng néhány tartós jellemzőjével, pl. mulandóságával és innovativitásával. Ezek viszont nem figyelhetők meg olyan szinkrón mikroanalízisekben, melyeket a dialogisztikus paradigmán belül használnak, csak a szlengszavak történelmi perspektívában történő monologisztikus tanulmányozásában, ezért a továbbiakban nem térek ki ezekre.

EBLE továbbá határozottan a szókincsre korlátozza a szlenget (1996: 21), bár elismeri, hogy a hangok és hanghatások is alkalmasak bizonyos szleng kifejezések jelentésének hordozására. PARTRIDGE-hoz (1933/1950: 2) hasonlóan EBLE elfogadja a szlengnek szó- és kifejezéskészleteként történő meghatározását. Egy dialogisztikus keretben azonban nincs eleve szükség arra, hogy a szlenget a szókincsre vagy az alaktanra korlátozzuk. A harmadik kritérium, mely a szleng intencionalitását, szándékosságát állapítja meg, kizárja a nyelvjárások vagy a nyelvjárási fonológia mindennapi használatát. Nem rekeszti ki azonban annak lehetőségét, hogy egy nyelvjárás bizonyos kontextusokban szlengként jelenjen meg, míg kirekeszt különféle rendhagyó mondattani jelenségeket, s többé-kevésbé automatikusan használt diskurzusmarkereket és partikulákat.

Röviden összefoglalom az általam átfogalmazott kritériumokat, hogy munkadefinícióként használhatók legyenek a szleng és a nem-szleng valós társalgásban történő elkülönítésekor:

1. Egy nyelvi elem szlengnek tekinthető, amennyiben a társalgás résztvevői úgy reagálnak rá, mint azon szabályok megszegésére, melyeket bevettnek és konvencionálisnak ítélnek egy formálisabb kontextusban.

2. Egy elemet szlengnek tekinthetünk, ha a társalgás más résztvevői vagy úgy reagálnak rá, mint olyan eszközre, mely a beszélőt egy csoport tagjaként vagy lehetséges tagjaként azonosítja, vagy úgy reagálnak rá, mint a beszélő azon vágyának kifejezésére, hogy azzal a csoporttal vagy szubkultúrával azonosuljon, melyben ezt az elemet általánosan használják.

3. Egy elem szlengnek tekinthető, ha kimondásakor a beszélő bizonyítottan egyfajta társadalmi jellegű szándékossággal rendelkezik, s következésképp egy bizonyos, az adott kontextustól függő célt ér el.

Végül szeretnék rámutatni arra a tényre, hogy egy dialogisztikus keret alkalmazása nem engedi meg, hogy a felsorolt kritériumokat adott kontextuson kívül elvontan használjam, s a szleng rendszerére általában alkalmazzam. Nem használhatom ezeket a kritériumokat egy kontextusból kiragadott, önmagában vett szó vizsgálatára. Továbbá nem használhatom ezen kritériumokat, illetve az általunk adott munkadefiníciót a szleng és fejlődése történelmi vizsgálatára. Nem is ez a célom. A szleng tényleges használatának és „születésének” szinkrón vizsgálatában ez a munkadefiníció kiemelheti az olyan csoportját, melyek megfelelnek az általunk szlengnek nevezett jelenséget megkülönböztető jellemzőknek. Ezek alapos vizsgálata megmutathatja — és reményeim szerint meg is mutatja —, hogy még ha nincsenek is a szlengnek általánosan (vagy akár nemzetközileg) alkalmazható formális jegyei, vannak a szlenghasználatnak olyan funkcionális és szituációs jellemzői, melyek nem szigorúan kultúra- vagy nyelvspecifikusak.

Irodalom

- ANDROUTSOPOULOS, JANNIS K. (1998b): Forschungsperspektiven auf Jugendsprache: ein integrativer Überblick [Az ifjúságinyelv-kutatás perspektívái. Összefoglaló áttekintés]. In: *Jugendsprache — langue des jeunes — youth language. Linguistische und soziolinguistische Perspektiven*. Szerk. JANNIS K. ANDROUTSOPOULOS–ARNO SCHOLZ. VarioLingua 7. Frankfurt am Main, Peter Lang. 1–34.
- CLARK, HERBERT (1996): *Using Language* [A nyelv használata]. Cambridge University Press.
- DUMAS, BETHANY K.–JONATHAN LIGHTER (1978): Is *Slang* a Word for Linguists? [Nyelvészeknek való-e a szleng szó?] *American Speech*, 53: 5–17.

- EBLE, CONNIE (1996): *Slang and Sociability: In-Group Language Among College Students* [Szleng és társadalmi beilleszkedés. Egyetemi hallgatók csoportnyelve]. Chapel Hill, The University of North Carolina Press.
- KIS TAMÁS (1997): Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk. KIS TAMÁS. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 237–96.
- KÖVECSES ZOLTÁN (1997): Az amerikai szleng. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk. KIS TAMÁS. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 7–39.
- LINELL, PER (1998): *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives* [A dialógus megközelítése. Társalgás, interakció és kontextusok a dialógisztikus perspektívában]. John Benjamins Publishing Co. Amsterdam.
- NEKVAPIL, JIŘÍ (1997): A szleng vizsgálatának kommunikatív módszeréről. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk. KIS TAMÁS. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 81–89.
- NEULAND, EVA (1987): Spiegelungen und Gegenspiegelungen [Tükröződések és visszatükröződések]. *Zeitschrift für germanistische Linguistik*, 15. 58–82.
- PARTRIDGE, ERIC (1933/1950): *Slang To-Day and Yesterday* [A szleng ma és tegnap]. London, Routledge and Sons, Ltd. Harmadik kiadás: London, Routledge and Kegan Paul, 1950.
- ROMMETVEIT, RAGNAR (1980): On meanings of acts and what is meant and made known by what is said in a pluralistic social world [A cselekvések jelentéseiről és arról, hogy amit kimondunk, az alatt mit értünk és mi értődik egy pluralisztikus társadalmú világban]. In: *The structure of Action*. Szerk. BRENNER, M. 108–49. Blackwell. Oxford.
- SAUSSURE, FERDINAND DE (1916): *Cours de linguistique générale* [Bevezetés az általános nyelvészetbe]. Közreadta CHARLES BALLY és ALBERT SECHEHAYE. Payot. Paris. | Legújabb magyar nyelvű kiadása: FERDINAND DE SAUSSURE: *Bevezetés az általános nyelvészetbe*. Corvina, Budapest, 1997.
- SZABÓ DÁVID (1997): A francia argó. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk. KIS TAMÁS. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 159–83.
- TELEMAN, ULF (1985): Historien och språkhistorien [Történelem és nyelvtörténet]. In: *Svenskans beskrivning 15. Förhandlingar förda vid Sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning*. Szerk. ALLÉN, S., ANDERSSON, L.-G., LÖFSTRÖM, J., NORDENSTAM, K. és RALPH, B. Gothenburg.

(Fordította Várnai Judit Szilvia)

On the definition of slang

In this paper I have attempted to formulate a definition of slang, taking into account both language system and discourse practices, which are fundamentally social in character. This, a “dialogistic” perspective on language, is thoroughly presented in the Swedish linguist PER LINELL’s book *Approaching Dialogue* (1998). Through this perspective the language system and discursive practices are seen as interdependent, with none of them having any absolute priority over the other. I find this starting point very natural: slang is, after all, mainly a form of language that lives in and through discourse. What I have attempted to do is to establish a basis — an operational definition — for distinguishing slang from nonslang in authentic talk-in-interaction, the primary material for language research within the dialogistic paradigm. I believe that such a dialogistic approach can contribute to the further knowledge and understanding of slang as a universal language phenomenon.

I have developed my definition on the basis of four criteria formulated by the American linguists BETHANY DUMAS and JONATHAN LIGHTER in the 1970s. They found that any one-sentence definition on slang would be far too vague and did indeed question the whole concept of slang as useful within linguistics (1978: 14ff). In spite of this they formed four criteria for identifying (American) slang.

I have discussed the four criteria and the conclusions drawn by DUMAS and LIGHTER in relation to authentic conversation. As a conclusion I have reformulated them so that only three criteria are needed:

1. An element can be considered as slang when it is responded to as violating norms that the participants in a conversation perceived as established and conventional within a more formal context.
2. An element can be considered as slang if other participants in a conversation respond to it as a means of identifying the speaker as a member or a potential member of a group or as an expression of the speaker’s wish to identify with the group or subculture where the element is commonly used.
3. An element can be considered as slang if there is evidence of some intentionality of a social character on the speaker’s side when uttering it and it consequently achieves a certain goal, dependent on the specific context.

What purpose can this definition serve? The choice of a dialogistic framework does not permit me to use these criteria in an abstract way, out of a specific context, and apply them to the system of slang in general. I cannot use these criteria to say anything about a word taken out of its context, a word in abstracto, in a historical study of slang and its development. But then again, this is not my goal in this paper.

Within a synchronic study of slang in actual use and production, this operational definition can serve to point out a group of elements consistent with characteristics that distinguish what speakers generally would call slang. A close study of these may, and, hopefully, will show that even if there are no formal characteristics of slang that can be applied universally (or even crosslinguistically), there are functional and situational characteristics of slang usage that are not strictly culture- or language-specific.